

KUZEY ANADOLU'DA AMERİKALI BİR BİTKİ TOPLAYICISI: CARL TOBEY (1918-1991)

*Asuman Baytop**

Carl Tobey, uzun yıllar Samsun'da, Samsun Anadolu Lisesi'nde İngilizce öğretmenliği yapmış bir Amerikalıdır. Kuzey Anadolu illerinden bitki örnekleri toplamış, onları Edinburgh'a P.H.Davis'e (1918-1992) göndermiş ve bu koleksiyonu ile *Flora of Turkey* projesine geniş yardımda bulunmuştur. Onu, gezileri ve koleksiyonu yönünden tanımak amacıyla bu çalışmamızı ele almış bulunuyoruz.

Carl Tobey, 23 Mart 1918'de New York'ta doğdu. Varlıklı bir ailenin çocuğu idi. Princeton Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun olduktan sonra, ABD'nin güney eyaletlerinde öğretmen olarak çalıştı. Ata binmeye, yelken kullanmaya merakı vardı. İkinci Dünya Savaşı başında pilot eğitimi gördü ve pilot eğitmeni olarak Paris'e gitti. Dönüşünde bahçe düzenleme işleriyle uğraştı. 1955'te 'Barış ve Eğitim Görevlisi' olarak bir yıllığına İstanbul'a geldi, fakat İstanbul'da kalmadı. Samsun'a nakletti. Samsun'da, Samsun Maarif Koleji'nde İngilizce öğretmenliği olarak göreve başladı. Bir yıl sona erince, tekrar gelmek üzere Samsun'dan ayrıldı. Samsun'a döndü ve burada kaldı. Samsun Maarif Koleji'ndeki (Samsun Anadolu Lisesi) öğretmenliğine devam etti. Lisenin bahçesini ve oturduğu evin bahçesini düzenledi. Bitki toplama gezilerine başladı. Ortama çok iyi intibak etti. Tavla oynadı, nargile içti, bağlama çaldı. 1983'te emekli oldu. 1983-1985 arasında Suudi Arabistan'da İngilizce öğretmenliği yaptı. Samsun'a döndüğünde Özel Meralcan Koleji'nde görev aldı. 1991'de hastalandı. Lenf kanseri teşhisi kondu. 23 Ağustos 1991'de hayata veda etti. Naaşı, Kıranköy Mezarlığı'na gömüldü. Mezartaşı dikildi. Lisenin bahçesine, onun anısına mermer bir tabela kondu. Yağlı boya bir resmi (30x50cm) asıldı. Samsun'daki takma adı 'Kartopu' idi.

Tobey'nin bu yaşam öyküsünü özetlerken üç kaynaktan faydalandım (isimsiz 1991, Baytop 2001, Yazıcıoğlu 2006). Bu kaynaklarda Tobey'nin resimleri, onunla ilgili resimler ve belgeler de bulunmaktadır.

Botanik gezileri

Tobey'nin hangi tarihlerde nerelerde gezdiği ve gezilerde topladığı örnekler hakkında bilgi edinmek için, *Flora of Turkey*'de (1965-2000) yer alan örneklerinin kayıtlarını gözden geçirdik. Bu eserde Tobey'nin 1140 kadar örneğinin kayıtlı olduğunu gördük. Örnek kayıtlarından faydalanarak, Tobey'nin Zonguldak'tan Erzurum'a kadar Türkiye'nin 14 kuzey ilinden örnek toplamış olduğunu saptadık: Zonguldak, Kastamonu, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum. Örneklerin büyük bir kısmı daha ziyade Samsun ve Samsun'a komşu illerden toplanmıştır.

Tobey'nin *Flora*'ya girmiş örneklerinin hepsi numaralıdır, fakat ne yazık ki ancak 9 örnekte bir tarih bulunmaktadır. Bu nedenle, Tobey'nin hangi tarihlerde nereleri gezdiğini, takip ettiği yolu, *Flora*'daki kayıtlardan saptamak mümkün olamamıştır. Tarih taşıyan bu 9 örneğe göre, Tobey,

- 2 Haziran 1964'te Erbaa'da (Tokat),
- 10 Haziran 1964'te Borabay'da (Amasya),
- 5 Ağustos 1965'te Karagöl'de (Giresun),
- 25 Mart 1966'da Erbaa Çatalan arasında (Tokat),
- 23 Nisan 1966'da İnceburun'da (Sinop),
- 29 Haziran 1966'da Sivas Taşlıca arasında (Sivas),
- 1 Haziran 1967'de Karabük Keltepe yolunda (Zonguldak),
- 11 Mayıs 1969'da Kargı'dadır (Sinop).

Tobey'nin Kuzey Anadolu'nun neresinden ve hangi tarihlerde örnek toplamış olduğu hakkında gene birkaç bilgi verebilecek ikinci bir kaynak, onun İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu'nda (ISTE) saklı bulunan 57 örneğidir (Baytop 2004). Bu örneklerin etiket kayıtlarından faydalanarak, yukarda verdiğimiz bilgilere aşağıdakileri ilave ediyoruz. Tobey,

- 1 Haziran 1967'de Keltepe'de (Zonguldak),
- 19-21 Haziran 1967'de Trabzon, Gümüşhane, Erzurum yörelerinde,
- 5 Temmuz 1967'de Erbaa'da (Tokat),
- 14 Ağustos 1967'de Yıldız dağındadır (Sivas).
- 1964 ve 1965 tarihli örnekler Samsun ili içindedir.

Bu incelemelerden çıkardığımız bir sonuç, Tobey'nin 1964, 1965, 1966, 1967 ve 1969 yıllarında örnek topladığıdır. Vegter (1988), onun 1963'ten itibaren bitki topladığına işaret etmiştir, fakat hangi yıla kadar bu faaliyetini sürdürdüğünü bildirmemiştir. Cullen (1967), Tobey'nin örneklerinin 1963-1966 yıllarında, Samsun, Sinop, Ladik, Ordu, Giresun ve Sivas'tan toplamış olduğunu ve örneklerin E ve ISTO'da saklı bulunduğunu kısaca yazmıştır.

* İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

Bitki koleksiyonu

Tobey botanist değildir, fakat botanik konusunda pratik bilgisi vardır. Bitki yetiştirmiş, bahçe düzenlemiştir. Ziraatten anlamaktadır. İyi bir bitki toplayıcısıdır. Topladığı örnekleri kendi tayin etmemiş, botanik ile ilgili bir yayın yapmamıştır. Topladığı örnekleri, Türkiye bitkilerini tanıtan bir eser hazırlamakta olan P.H.Davis'in emrine vermiştir. Bu nedenle orijinal koleksiyonu Edinburgh Herbariumu'ndadır (E). Vegter'den (1988) öğrendiğimize göre, Kew Herbariumu (K) ve İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Herbariumu'nda (ISTO) da örnekleri vardır. Fakat örnek sayıları hakkında bilgi verilmemiştir. Bu üç herbariuma ilaveten, İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbariumu'nda (ISTE), Tobey'nin 57 örneğinin mevcut olduğunu biliyoruz (Baytop 2004). ISTE'deki Tobey örnekleri, P.H.Davis'in 1972 yılında ISTE'ye göndermiş olduğu mübadele örnekleri arasında gelmiştir. Bu örneklerin çoğunluğu 1967 tarihlidir, biri üzerinde 1964, ikisi üzerinde 1965 tarihi vardır. Etiket kayıtları düzenli ve yeterlidir. ISTO'daki Tobey örneklerinin sayısı 982'dir. ISTO'da Tobey örneklerinin bulunuşunu ve sayısının yüksek oluşunu memnuniyetle karşılıyoruz. Samsun'da Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde 1982'de kurulmuş olan Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Herbariumu'nda (OMUB) Tobey'nin herhangi bir bitki örneği bulunmamaktadır.

Flora of Turkey'de yer almış Tobey örneklerinin numaraları gözden geçirildiğinde, onun bütün örneklerinin tek bir sıra halinde numaralanmamış olduğu anlaşılır. Zira birbirine yakın küçük sayıları, birbirinden uzak iki ilin üzerinde görebiliyoruz, örneğin Sinop'tan No.6 ve Samsun'dan No. 9 gibi. Yüksek numaralar arasında da aynı durum vardır, Sinop'tan No.2779 ve Çorum'dan No.2794 gibi. Fakat tarihsiz kayıtlar karşısında, Tobey'nin hangi gezisine başlarken örneklerini yeni baştan numaralamaya başladığını saptamak imkanı yoktur. Ancak yüksek numaraların çokluğu onun topladığı örnek sayısının yüksek olduğunu ima etmektedir. Bu sayının 6000'in üzerinde olabileceğini düşünüyoruz. Doğruya en yakın rakamlar, ancak onun Edinburgh Herbariumu'nda bulunan koleksiyonunun incelenmesiyle ortaya çıkabilir.

Tipörnekleri

Flora of Turkey'e göre Tobey, Kuzey Anadolu'dan bilim için yeni 7 taksonun ilk örneklerini (tipörneklerini) toplamıştır. Bunların adları, *Flora of Turkey*'in kabul ettiği sistematik sıra içinde, örneklerin toplandığı yer, bu yerin yüksekliği, örnek toplama yeri ve tarihi, numarası ile birlikte aşağıda verilmiştir. Bitki adlarının ardından verilen yıl, taksonun bilime tanıtıldığı yıldır.

1. *Papaver commutatum* Fisch. et C. A. Meyer subsp. *euxinum* Kadereit (Papaveraceae), 1988.- A6 AMASYA: Borabay, 800 m, 10.vi.1964, *Tobey* 743.
2. *Alchemilla orduensis* B. Pawl. (Rosaceae), 1972.- A6 ORDU: Çambaşı, Yavuz bükü, 2100 m, *Tobey* 1415.
3. *Crataegus orientalis* Pallas ex Bieb. var. *obtusata* Browicz (Rosaceae), 1972.- A4 ZONGULDAK: Karabük Keltepe yolu, 450 m, 1.vi.1967, *Tobey* 1910.
4. *Doronicum tobeyi* J.R. Edmondson (Compositae), 1973.- A7 GİRESUN: Karagöl, 2600 m, 5.viii.1965, *Tobey* 1484.
5. *Taraxacum bellidiforme* van Soest (Compositae), 1968.- A6 TOKAT: Erbaa, Çatalan, 450 m, 25.iii.1966, *Tobey* 1553.
6. *Onosma subulifolium* H. Riedl (Boraginaceae), 1974.- A5 SİNOP: Kargı'dan sonra, 250 m, 11.v.1969, *Tobey* 2625.
7. *Alopecurus anatolicus* M. Doğan (Gramineae), 1988.- B6 SİVAS: Sivas Tatlıca arası, 1500 m, 29.vi.1966, *Tobey* 1679.

Tobey'nin adını taşıyan türler

Tobey'nin adına, niteleyici (epitet) olarak, iki tür adında *tobeyi* (=Tobey'nin) şeklinde rastlıyoruz.

1. *Doronicum tobeyi* J. R. Edmondson (Compositae).
Tobey'nin 1965'te Karagöl'den (Giresun) topladığı bir *Doronicum* örneğinin yeni bir tür temsil ettiğini gören Edmondson, bu türü adlandırırken onu Tobey'ye atfetmiş, tür adında niteleyici olarak *tobeyi* kelimesini kullanmıştır. Yeni tür 1973'te Edinburgh'ta yayımlanmıştır.
2. *Salvia tobeyi* Hedge (Labiatae).
Tipörnek toplayıcısı Tobey olmamakla beraber, bu tür Tobey'ye atfedilmiştir. Toplayıcısı P. Sintenis'tir (1847-1907) ve örnek 1892'de Gavurdağ'dan (Kastamonu) toplanmıştır. Yeni tür 1980'de I.C. Hedge tarafından Edinburgh'ta yayımlanmıştır.

Özet

Carl Tobey (1918-1991), 1955 yılında New York'tan Samsun'a bir yıl için gelmiş, sonra burada kalarak, Samsun Anadolu Lisesi'nde İngilizce dersini veren bir öğretmen olmuştur. Bitki yetiştirmeye, bahçe düzenlemeye, bitki toplamaya meraklıdır. Topladığı örnekleri Edinburgh'da *Flora of Turkey* projesini yürüten P.H. Davis'e (1918-1992) yollamış, bu şekilde floramızın tanınmasına yardımcı bulunmuştur. *Flora of Turkey* (1985-2000) içine girmiş olan 1140 örneğinin kayıtlarına göre, başta Samsun ve Samsun'a komşu illerden olmak üzere Kuzey Anadolu'daki 14 ilden (Zonguldak, Kastamonu, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas, Gümüşhane,

Bayburt, Erzurum) örnek toplamıştır. Gene *Flora of Turkey*'deki kayıtlara göre, gezilerini 1964-1969 yılları arasında yapmıştır. *Flora*'daki örneklerinin hepsi numaralıdır, fakat büyük kısmı tarihsizdir, ancak 9'unda tarih verilmiştir. Orijinal koleksiyonu Edinburgh Herbariumu'ndadır (E). Kew Herbariumu'nda (K) ve Türkiye'de İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi (ISTO) ve Eczacılık Fakültesi'nde (ISTE) de örnekleri vardır. ISTO'daki Tobey örneklerinin sayısı 982, ISTE'dekilerin sayısı 57'dir.

Topladığı örnek sayısını 6000'in üstünde tahmin ediyor, doğru sayıyı ancak Edinburgh Herbariumu'nun verebileceğine inanıyorum. Tobey, 7 yeni taksonun ilk örneklerini toplamıştır. Bunlar Zonguldak, Sinop, Amasya, Ordu, Giresun, Tokat ve Sivas illerindedir. İki tür örneği *tobeyi* epitetini taşır. *Doronicum tobeyi* J.R. Edmondson'da tipörnek toplayıcısı Tobey'nin kendisidir. *Salvia tobeyi* Hedge'de tipörnek toplayıcısı P.Sintenis'tir.

Kaynaklar

- Baytop, A. 2004. ISTE'deki Davis koleksiyonu, bkz. Baytop, A., *Türkiye'de Botanik Tarihi Araştırmaları*, TÜBİTAK Yayınları, Akademik Dizi 3, s.144-145, Ankara.
- Baytop, T. 2001. *Anadolu Dağlarında 50 Yıl*, 2nci baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, s.75 ve 79, İstanbul.
- Cullen, J. 1967. Botanical Collections since 1888, assisted by H. Demiriz and G. Wagenitz, in Davis, P.H. (ed.), 1967, *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.2, p.7, Edinburgh.
- Davis, P. H. (ed.). 1965-1985. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.1-9, Edinburgh.
- Davis, P. H. et al. (eds.). 1988. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.10, First Supplement, Edinburgh.
- Güner, A. et al. (eds.). 2000. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.11, Second Supplement, Edinburgh.
- İsimli. 1991. An American in Samsun, *Turkish Daily News*, 27.v.1991. İstanbul.
- Vegter, I. H. 1988. *Index Herbariorum, Collectors, Part II (7)*, Regnum Vegetabile vol.117, s. 1027, Utrecht.
- Yazıcıoğlu, E. 2006. Carl Tobey (1918-1991) Dosyası, 38 sayfa, Samsun. Basılmamış.

Teşekkür: *Turkish Daily News*'daki makaleyi bana temin eden Prof.Dr.Feza Günergun'a (İstanbul) ve Carl Tobey hakkında kendinden sorduğum birkaç soruya 38 sayfalık bir dosya ile cevap veren, Samsun'da eczane sahibi Uzm.Ecz. Ergin Yazıcıoğlu'na çok teşekkür ederim. Bu araştırmam sırasında bana çeşitli yardımlarda bulunmuş olan Prof.Dr.Kerim Alpınar'a (İstanbul) teşekkür borçluyum. OMUB'da Tobey'nin herhangi bir örneğinin bulunmadığını bana yazan Prof.Dr. Mahmut Kılınç'a ve ISTO'da saklı bulunan Tobey örneklerini sayarak sonucu bana bildiren Arş.Görev. Dilek Demir'e müteşekkirim.

An American Plant Collector in Samsun: Carl Tobey (1918-1991)

Carl Tobey (1918-1991) came from New York to Samsun in 1955 to stay for only one year, but he lived there till the end of his life, acting as a teacher of English in the Turkish lycée, Samsun Anadolu Lisesi. He was fond of planting, gardening and collecting. He sent his plant collection to P.H. Davis (1918-1992), the editor of *Flora of Turkey* project in Edinburgh. According to the citations of his 1140 specimens accepted in *Flora of Turkey* (1965-2000), he collected between 1964 and 1969, from 14 North Anatolian provinces, as Zonguldak, Kastamonu, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum. All his specimens in the *Flora* were numbered, but most undated. Only 9 specimens were bearing a date. His original collection is in Edinburgh. He also has specimens in Kew (K) and in Turkey, in ISTO (982 specimens) and in ISTE (57 specimens). We think that he has collected more than 6000 specimens in Turkey, but believe that only the Herbarium of Edinburgh (E) can tell about the exact or nearly exact number. Tobey is the collector of the types of 7 new taxa. They come from Zonguldak, Sinop, Amasya, Ordu, Giresun, Tokat and Sivas. Two species' names bear the epithet *tobeyi*: *Doronicum tobeyi* J.R. Edmondson (the collector is Tobey) and *Salvia tobeyi* Hedge (the collector is P.Sintenis).

Key words: Turkish flora, botanical collections, collectors, C. Tobey, history of botany. **Anahtar kelimeler:** Türkiye florası, bitki toplamaları, toplayıcılar, C. Tobey, botanik tarihi.